

alspeuren wat iswerk aanwerdende activiteit die het terrein van bij de verschillende dingen positie, uitbeelding natuur, teekening, hoon in rhytmische kleine, dat samen rmt, vallen hier tijd noodzakelijk st te analyseren, ergelijke analyse as te rijker dooraalde zwakheden, het geheel en de penbaringen van zelf verheerlijkt al wij het kunst-

ijds toe dwingenheid in het bemogelijk te doen avendige begoorigen wijd open te in het kunstwerk

licht op om het g van de levens-

en deze levens-onze lectuur aan aan ons inzicht althans tegenover voor een Christen veel minder voor dit toetsen van r zijn een kritische pro memorie uit t schoone dat ons soonlijke beleving em en den naaste zonde te halen. n'r genieten ver te zien als een vertrouwd zijn geige, en ten deele achten, en waars willen laten beudeel toe brengen en de toorn Gods het oogenblik van

ons mogelijk zal ing na te speuren op dat oogenblik verwringingen teid van het geheel zullen wij in een et kwaad dat zich n tegenwicht heb et zondige tot ons racht en het verair genieten van i wij voor onszel

ekomende wereld 'anneer deze Heer Joodsch geleerde De Schechina, de d aanduidt, stont vee heb ik gezien. hoord. Hij sprak as? Hij antwoord En waar houdt hij poort van Rome. it onder de ellen-zijn, (herinnering iden hun wonder an de ziekte der j, de Messias, ver or één. Hij denkt oor God geroepen behandel ik mijn ouden word door tesamen. Hij ging ot hem: Vrede zij te tot hem: Vrede

de Messias tijd, ar, terwijl hij zich

latief slechts weir zijn komen der van het lijden ten en tijd onbepaald g door hemelische ossing, melaatsch, vernedering en koninklijke heer-

krijgen, leze men eerst het oerlicht genomen, toen Hij erlicht reserveer schtvaardigen. Hij Eens sprak Salan cht dat onder den gen is, voor wie is i, die u nog eens

zien dat wij door de bekoring van het zondige de juiste indringing in het kunstwerk voor ons onmogelijk voelen worden, omdat wij het contact met God verliezen. Een dergelijke ervaring, die wij dan ook op zichzelf als zondig erkennen, omdat wij tegenover God zijn gaan staan, zal ons weer voorzichtiger maken bij de keuze van onze lectuur en ons ook meer bewust doen zijn van onze verantwoordelijkheid bij het aanbevelen van lectuur aan anderen.

Maar laten wij nu niet te grooten nadruk laten vallen op den plicht om lectuur te vermijden, omdat dit de aandacht zoo prettig oplichtend kan afleiden van de hoofdvraag hoe wij de wel voor ons aanvaardbare lectuur moeten beleven. Het besef dat God ook bij ons lezen, voor velen slechts een ontspanning na de dagtaak, een actief haten van de zonde van ons eischt, is dikwijls wel zeer voor op den achtergrond geraakt. Dat komt ook doordat wij de beteekenis van het boek zoo gemakkelijk onderschatten. Een boek is maar niet bedrukt papier, maar een geestesuiting die juist door haar meer blijvend karakter in sterkere mate een verheerlijking of een aanranding van Gods majesteit kan zijn dan een gedachte of een gesproken woord. Tegenover die geestesuiting moeten wij als Christen bij onze lectuur liefhebbend en hatend, d.i. levend als kind van God, Zijn wil doen.

Ook tegenover den kunstenaar die zich in zijn werk als geloovige openbaart, kan en mag onze kritische houding niet wezenlijk anders zijn. Wel zal ons contact met hem, door zijn werk, inniger zijn. Ook zijn kunstwerk is gedeeltelijk onbewust, gedeeltelijk bewust gegroeid uit zijn persoonlijkheid. Wij zullen in zijn werk kunnen en mogen nasporen hoe de invloed van den Geest van God tot uitdrukking komt in zijn denkbeelden, gevoelens en verbeeldingen. Wij zullen daardoor voelen met hem samen één te zijn in Christus, door denzelfden Geest geleid. Het zal daarom een heerlijke genade zijn te bewonderen hoe bij zijn scheppen zijn hart en zinnen bewaard zijn in Christus Jezus en hoe dit van invloed is op inhoud en vorm van zijn kunst.

Maar ook deze heerlijkheid mag ons niet verleiden voorbij te zien dat ook zijn kunstuiting onderworpen is aan de zonde. Ook zijn uitingen zullen wij moeten toetsen aan Gods openbaring. Dikwijls zullen wij daardoor ons inzicht verdiepen en verzuiveren door het zijne te aanvaarden en bewonderend genieten hoe door zijn zuiverder inzicht zijn werk ook in bijzonderheden aan schoonheid gewonnen heeft. Maar ook zullen wij er in door moeten dringen hoe verkeerdheid van inzicht zijn kunstwerk schaad, zowel door wat gezegd, als — en dat dikwijls nog meer — door wat verzwegen wordt. Juist de in ons groeiende liefde voor den kunstenaar en zijn werk moet in ons het verlangen verlevendigen ook hier de waarheid te zien en te uiten. Christus is meer dan de kunstenaar en de band aan Christus gebiedt ons ook

beschamen zal met schaamte des aangezichts. Satan sprak: Heer der wereld, toon hem mij. Hij sprak: Kom en zie hem. Toen hij hem, dat is dan den prae-existent Messias, zag, werd hij verschrikt, en viel op zijn aangezicht en sprak: Waarlijk, dat is de Messias, die eens mij en al mijn engelen, de vorsten der wereld, in de hel werpen zal. Op dat oogenblik stroomden de volken samen, wier zielen ook prae-existent worden gedacht, en spraken: Heer der wereld, wie is hij, in wiens hand wij vallen zullen? Hoe is zijn naam? God sprak: dat is de Messias. ... Toen begon God met den Messias te spreken: Deze, die aan uw zijde worden bewaard (bedoeld worden de zielen der Israëlieten), hun zonden zullen u eens onder een ijeren juk brengen en u maken als dit kalf, welks ooggen droef geworden zijn, en uw adem onder het juk afsnijden, en wegens hun zonden zal uw tong aan het gehemelte kleven. Wilt gij dat? De Messias antwoordde God: Zal deze nood vele jaren duren? God sprak: Bij uw leven en het leven van mijn hoofd, één week, d.w.z. een week van jaren, dus zeven jaar, heb ik voor u vastgezet.

Wanneer uw ziel daarover bedroefd is, vernietig ik onmiddellijk de zielen der Israëlieten. Hij antwoordde: Heer der werelden, met blijdschap mijn ziel, en met vreugde mijns harten neem ik het op mij, onder voorwaarde, dat niet één uit Israël verloren ga. En dan zegt de Messias verder, dat hij het heil bewerken wil, niet slechts voor die in zijn dagen leven, maar ook voor al de gestorvenen en voor de misgeboorten en voor allen, die God gedacht had te zullen scheppen, maar die Hij niet gemaakt heeft. In dat uur gaf God hem vier levende wezens, die den troon der heerlijkheid van den Messias dragen.

Soms wordt het doel van het lijden niet aangegeven, maar meestal is het de verzoening der zonden van Israël. Er zijn uitdrukkingen, die de gedachte aan plaatsvervangend lijden door den Messias wekken.

Algemeen zijn deze gedachten over een lijdenden

in den broeder te haten, en dus actief innerlijk en uiterlijk te bestrijden, wat in zijn werk zich als zondig openbaart.

Wordt op deze wijze het literair genot niet te opzettelijk?

Ik heb dikwijls over „moeten” gesproken, omdat wij naar een juiste wijze van literair genieten opzettelijk hebben te streven, zooals naar alle vervulling van den wil van God. Die plicht behoort echter door de eischen die wij onszelf stellen, niet te worden tot een „last, zwaar om te dragen”. Inzoverre wij onderworpen zijn aan de zonde, zal het voor ons allen blijven „een er naar jagen, of wij het ook grijpen mochten”; het element van opzettelijkheid blijft. Maar ook voor deze dingen hebben wij de belofte van den Geest die ons in alle waarheid leiden zal. Daarom zal ook bij de geestesactie van het literair genieten de opzettelijkheid afnemen en de spontaneiteit groeien, naarmate in de kern van ons wezen door de genade van Christus plicht meer en meer wordt tot behoeft.

H.

D. J. G.

III ZIELKUNDE III

De Philosophie bij het Creatianisme.

V.

Er is nog een andere weg om de oorsprong van de ziel te onderzoeken. Men kan een vergelijking maken tusschen den mensch en het dier en daaruit conclusies trekken. Wat wij gemeen hebben met dieren is het psychische, doorleefd leven. Daarom kan men spreken van „dierenpsychologie”. Soms redeneert men: Het bewustzijn maakt een inslijding tusschen het leven van de plant aan de eene zijde en dat van dier en mensch aan de andere zijde. Het bewijs voor deze stelling ontbreekt echter. Prof. F. J. J. Buytendijk zegt in zijn algemeen bekend werk: „Wij weten niet met zekerheid aan te geven, wat bewust en wat onbewust was, is en zal zijn. Daarom moet de dierenpsychologie zich buiten de vraag van het bewustzijn houden. Geen methode staat ons ten dienste om te beoordeelen of een hond zich de waarneming van zijne omgeving bewust is, of eene spin zich de waargenomen vlieg bewust wordt. De moderne dierenpsychologie bestudeert het gedrag der dieren onder allerlei natuurlijke en proefondervindelijke omstandigheden.” Het kan wel waar zijn, dat de dieren met ons het begeleidend bewustzijn deelen, doch wij zijn nog niet rijp voor het trekken van conclusies uit die gelijkheid.

Hetzelfde geldt van de tweede stelling, die men poneert op dit terrein, dat de menschen zich van de dieren onderscheiden door hun zelfbewust-

Messias nimmer geworden. De meerderheid heeft haar heerlijkheidsbeeld zonder eenigen trek van lijden, onveranderd vastgehouden.

Ook is men niet kunnen komen tot de opvatting, dat DE Messias sterven zou. Met de verbinding der traditioneele voorstellingen en de exegese van Zach. 12:10 is men op een andere wijze klaargekomen.

Toen men verstond, dat daar van het sterven van den Messias sprake is, heeft men zich een tweeden Messias gedacht. Zoo vinden we naast den Messias ben David, d.i. den eigenlijken, het verhaal van den Messias ben Jozef of ben Efraim. Ongeveer 150 na Chr. komt zijn gestalte plotseling op in de rabbijnsche literatuur. Hij wordt nader aangeduid als de Oorlogsmessias. Terwijl de Messias ben David gezalfd is voor het koningschap, is de Messias ben Jozef gezalfd voor het krijg-voeren. Zijn taak is, in de groote oorlogen, die aan het optreden van den Messias voorafgaan zullen, als legeraanvoerder in Gods dienst de zaak van Israël ter overwinning te voeren. Deze Oorlogsmessias zal in dezen strijd zijn leven verliezen.

De joodsche uitleggers hebben het eerst vermelding van hem gevonden in Deut. 33:17. Daar wordt van den eerstgeboren stier van Jozef, d.i. Efraim, gezegd, dat hij met zijn hoornen de volken, de einden der aarde allen neerslooten zal. Deze voorspelling scheen nog op vervulling te wachten. Men kon dus nog uitzien naar den grooten bedwinger der volken uit het geslacht van Efraim.

Men verbond hiermee de gedachte, dat Edom, d.i. Rome, naar Jerem. 49:20 vallen zou door een nakomeling van Rachel. De vernietiging van het Romeinsche wereldrijk werd algemeen verwacht in de dagen van den Messias. Zoo kon de held uit de nakomelingschap van Rachel, die de opdracht had, Rome te verslaan, zelf niet anders zijn dan een persoonlijkheid op de manier van den Messias, die den eigenlijken Messias ben David helpend ter zijde stond.

Verder had men de neiging, de groote en laatste verlossing van Israël door den Messias ben David, op grond van Micha 7:15, te vergelijken met de

zijn. Door deze functie zegt de mensch tot de wereld: Gij zijt niet-ik en mijn ziel is het ik, wij staan in een zekere relatie tot elkander. Gij zijt altoos wisselend, een chaos van krachten, doch ik, hoewel een stift in dat groote raderwerk, ik ben het die in u de orde, het wetmatige zie, en die zulks in de taal kan uitdrukken. Dit kan het dier niet nadoen, maar een kind beneden de drie jaar ook niet en een mensch in de droomerige puberteitsjaren ook niet. Behooren deze dan tot het dierlijke leven? Ook zijn er dieren die met wijsheid handelen, met moed en volharding. Klimmen die dan op tot den rang van zelfbewuste wezens? Er zijn herdershonden, die afgericht op den speurdienst, het zoover brengen, dat zij intuïtief beseffen, wat hun leider voor heeft. In den Z.-Afrikaanschen vrijheidsoorlog had één van de burgers een jonge baviaan gevonden. Toen de moeder van het dier naderde om haar jong weg te halen, vormde men een kring van mannen om de jonge baviaan heen. Ieder verwachtte, dat de moeder zou terugschrikken van deze massa vijanden, en haar jong in den steek zou laten. Maar neen, ze kwam nader en ze haalde dapper haar jong weg onder de oogen van de burgers, die haar vrij lieten heengaan om haar moed te beloonen. Zijn zulke daden niet gelegen op de grens van het zelfbewustzijn?

De achtergrond van het zoeken naar b.g.n. snijlijn tusschen dier en mensch is wat men in de filosofie noemt het functionalisme.

Daardoor verstaan wij de richting, die alleen let op de uitwendige relaties van de dingen, en meer bepaald op hun disposities (aanleg) tot het verrichten van acten. Daarbij ziet men af van de individuele gesteldheid van een ding, van zijn structuur (ordening), zijn samenhang met andere dingen in de wereld, en bovenal van zijn verhouding tot God als Schepper. Dit zijn juist de voornaamste factoren van onze kennis van de dingen. Zetten wij in gedachten een oogenblik naast elkander de eerste leeuw, de koning van de dieren, en de eerste mensch, het hoofd van de menscheid, welke verschillen merken wij dan op? Is hier alleen merkbaar een verschil van lager of hooger in de scala (ladder) van het bewustzijn? Of bemerken wij hier een radicaal verschil tusschen twee wezens, waarvan het ééne een klein randje van de wereld en het andere het middelpunt van de wereld is? Twee wezens waarvan het ééne onbewust God looft en het andere geroepen is om God met behulp van al het geschapene eeuwig te prijzen? Twee wezens waarvan het ééne bij den dood vergaat en het andere een onsterfelijke ziel heeft? Deze radicale verschillen tusschen mensch en dier mogen niet verwaarloosd worden. Ook niet bij het zoeken naar den oorsprong van den mensch.

De erfelijkheid bij de dieren is wezenlijk verschillend van die bij de menschen. De fokkerijen van paarden, koeien en schapen, die het ras verbeteren, gaan uit van de welten van de kruising. Zoo wilden F. Galton en K. Pearson door kruising ook het menschenras veredelen, en door sterili-

eerste verlossing van Israël door Mozes. Men zocht gaarne naar parallelen. Zooals nu aan Mozes' zijde een figuur als Jozua of Aäron gestaan had, zoo mocht aan de zijde van den Messias ben David een tweede verlosser niet ontbreken. Het schema riep om een man als die Messias ben Efraim.

En eindelijk, gelijk gezegd, waren er Messiaansche profetieën, die men toch eigenlijk niet van den Messias ben David kon uitleggen. Zoo was de Doorboorde, om wien het volk een doodenklage houdt (Zach. 12:10 v.v.) zeker een messiaansche figuur. Maar dat van die rouwklage kon onmogelijk gezegd worden van den Messias ben David; het weersprak totaal de gangbare opvatting van zijn verschijning. Zoo moest men een tweeden Messias in het leven roepen om op hem toepasselijk te verklaren de dingen, waarmee men voor den Messias ben David geen weg wist.

De Messias ben Jozef is een uitvinding der joodsche schriftgeleerdheid, om klaar te kunnen komen met de Schrift. Met behoud van eigen voorstelling. En zoo is ze een breken van de Schrift.

Gaan we nu concludeeren¹⁾, dan wordt het ons helder, dat Christus aan de Emmaüsgangers, en Paulus aan de synagoge-bezoekers in Thessalonica zonder moeite uit de Schriften konden aantoonen, dat de Messias lijden moest. Later hebben de rabbijnen hetzelfde wel moeten vinden. Doch zij, die Christus en daarmee de Schrift verworpen hadden, en hun voorstelling in onbetuigdheid gehandhaafd tegenover het kruis van Christus, moesten toen wel komen tot de allerbedenkelijkste harmonistiek. Elk van hun vondsten vertroebelden ze onmiddellijk door de verbinding ervan met hun aprioristische dogmatiek. En toch — zelfs na deze vertroebeling zijn ook zij soms nog getuigen, dat Jezus Christus de Schrift vervuld heeft.

W.

R. S.

1) De gegevens ontleende ik aan Strack-Billerbeck, Kommentar zum N. T. aus Talmud und Midrasch, II, blz. 273-299.

satie slechte exemplaren van ons ras de mogelijkheid van voortplanting ontnemen. De goede erfelijke eigenschappen worden dan al beter en de slechte erfelijke kwaliteiten tot een minimum beperkt. In N-Amerika zijn staten, die deze consequentie hebben aanvaard en wettelijk geregeld. In Duitsland is ook de sterilisatie ingevoerd. In ons land ijveren sommigen voor medisch onderzoek vóór het huwelijk. Het ideaal van deze richting is een stamboek voor menschen, dat bij huwelijksaanzoeken kan geraadpleegd worden. Is de mensch niet een ontwikkeld dier?

In het reeds meer vermelde debat over het Creëtanisme, tusschen Prof. Waterink enerzijds en Prof. Hoekstra en Ds Steen anderzijds komt de dierenziel ook ter sprake. Niet in bovengenoemden zin, dat er slechts een gradueel onderscheid zijn zou tusschen mensch en dier, want aan beide zijden wordt de schepping van den mensch naar Gods beeld standvastig gehandhaafd. Prof. W. bedoelde niet een scheiding tusschen het ik en de ziel, die equivalenten (verwisselbare eigenschappen) heeft met de dierenziel, maar een onderscheiding van die twee levensbeginselen. In Prof. Waterinks „Hoofdpijnen der zielkunde” lezen we: „Wij mogen het dus niet zóó voorstellen, alsof het „ik” ingeschroefd is in het psychisch-somatische. Wij mogen hier nooit scheiden. Wij kunnen alleen onderscheiden.” In het vuur van zijn redeneering wordt de onderscheider soms wel eens een werkelijke scheider, zij het ook ongewild. Dit is o.i. ook hier gebeurd en zoo ontstond er een opening voor een tegenbetoog over de eenheid van de menschelijke ziel.

Ons bezwaar tegen de voorgestelde onderscheiding ligt elders. De grond voor het onderscheiden van een psychisch-somatische natuur ligt volgens den schrijver in het leven van de zaadcellen, ovum en sperma. „De levenspotenzen in deze nieuw ontstane eenheid zijn toch ongetwijfeld van eenzelfde type als de levenspotenzen van den individu van welken zij afkwamen. En wanneer nu het proces van de generatie op precies dezelfde wijze verloopt als bij de dieren, ligt het dan niet voor de hand, dat we dan ook dezelfde potenzen, die we bij het dier vinden als gevolg van de generatie, ook bij den nieuwen menschelijken individu aanwezig moeten veronderstellen” (O. en W., p. 81, 82). In deze redeneering gaat het over levenspotenzen, d.z. krachten om zich voort te planten en over hun type bij ouders, kinderen en bij dieren. De functies van het zaad, dat iets nieuws is, zijn van dezelfde type, doch wat beteekent dit als de structuur een andere is? De functies werken met een doel en dat doel is het geheel van een individu en dit geheel is bij ieder individu weer verschillend. Bij een dier is dat doel de formeering van een exemplaar van een bepaald ras; bij den mensch is dat doel de formeering van een lid der menschheid, die staat in het middelpunt van de wereld en in het ambt van regent over Gods Schepping.

Den Haag.

LOS.

MUZIKALE KRONIEK

Gebrek aan harmonie tusschen taal- en muziekzin.

In een recensie, ondertekend: Sp., in „Hervormd Amsterdam”, van „XXX Psalmen” door Willem de Mérode uitgegeven, stond:

„Bij bekende psalmen komt men in de verleiding ze te gaan neurieën op de bekende wijzen (heb ik niet ergens gelezen, dat enkele opzettelijk zóó werden gedacht dat ze gezongen konden worden?) Nu is er vaak gewezen op het gebrek aan harmonie, dat er soms bestaat tusschen den ouden berijmden tekst en de melodie, b.v. in „God is recht, dus zal Hij, door”. Daar hoort, wat de melodie betreft, een rustpunt te komen, maar de tekst gedooft dit eigenlijk niet, er zijn dan ook organisten, die, meestal mislukte, pogingen doen om de gemeente door te laten zingen. Maar in den zesden regel van het geciteerde couplet van de Mérode's Psalm 42

(Als een hert door dorst bevangen,
Naar de frissche sprengen hijgt,
Zucht mijn ziel in heet verlangen
Tot den Heer, die toeft en zwijgt.
Ja mijn ziel schreeuwt tot mijn God:
Levensgever: laat mij tot
Uwe woning mogen naadren,
Weder met Uw volk vergaaden.)

heeft men weer hetzelfde: „Levensgever, laat mij tot”. De melodie is ingesteld op een rustpunt, maar de tekst moet doorloopen.”

Wij denken, dat dit komt, omdat dichters in zulke gevallen de wijzen niet zingen, écht zingen, hardóp, rhythmisch, metrisch, geaccentueerd, ook al, omdat ze evenals meest „alle de Rhetoriciëns ende dichters”, waarvan „de Voorsprake” van „Het Prieel der Gheestelyke Melodie” in 1620 gewaagt, „hoe goede meesters sy ooc syn (behoudens haerlieder eere) den sanck oft musycke niet en verstaen.”

Want wie een melodie, onverschillig welke, neuriet, wèrkelyk in zich laat cadanseeren, met al haar voor- en nazinnen, dalingen en heffingen, bedicht b.v. dien 5den en 6den regel in Psalm 25:2 niet met:

Leid mij in Uw waarheid, leer
Uw wet betrachten.

maar (zooals de corrector-berijmer van Herstd Ev. Luthersch Gezang 323) met:

Leid mij in Uw waarheid Heer,
Leer mij trouw Uw wet betrachten.

Zulk een muziekzinnende dichter maakt zich, kan zich niet schuldig maken aan iets „het welc in 'tsingen een groote onbequamicheyt bybrengt: ten mach niet liegen”, gelijk ook hier weer de dichter de Mérode deed, maar, zou woord- en toonval geaccordeerd hebben, aldus:

Ja mijn ziel schreeuwt tot den Heer:
Levensgever: laat mij weer
Tot Uw woning mogen naadren
Mij met al Uw volk vergaaden.

of:

Ja mijn ziel schreeuwt tot mijn God:
Schikker van mijn levenslot:
Laat mij tot Uw woning naadren
Zich weer met Uw volk vergaaden.

Het is dus volstrekt niet „logischer” wat den heer Bert Bakker lijkt, n.l.: „den tekst voorrang te verleen boven de muziek en dus niet te zingen:

Hij zal hun 't goede niet in nood (rust)
onthouden zelfs niet in den dood

maar:

Hij zal hun 't goede niet in nood
onthouden, (rust) zelfs niet in den dood”.

ook al laat hij erop volgen (het was in „De Standaard”-Zondagsblad van 26-1-'35): „En dat kan — met een beetje goeden wil van den organist en geen klakkeloos rijmzingen van de gemeente — best.”

Neen! dat kan niet „best”!

Want dat tweemaal zich-repeteerend metrum van dien vierden- en vijftenden regel uit Psalm 84 gedooft geen deeling van 11 en 5, waar tweemaal 8 zijn preciese lengte, zijn inhoudsmaat is.

Ook dáár had de dichter, om de interpunctie van de melodie, om de symmetrie, moeten rijmen:

Hij zal hun 't goede niet in nood
Zelfs niet onthouden in den dood,

zóó doende harmonie brengend tusschen taal- en muziekzin!

J. Z.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Het Tweede Reveil en wij.

II.

Ik kom nu tot een tweede punt.

De Doleantie was een openbaring van de geestelijke verlevendiging van ons volk. Zeker allereerst op kerke-lijk gebied, maar niet alleen op dat terrein. Op alle terrein. Sinds bloeide de Christelijke politiek, de Christelijke barmhartigheid, het Christelijk onderwijs, de Christelijke letterkunde. Het was een volksontwaking. Een waar reveil.

Het was een stoot om ons geheele volk wakker te maken. Zelfs tegenstanders ontkwamen aan zijn invloed niet.

Ook op politiek terrein kwam er kracht en doorzet-ting. Het ideaal door het Calvinisme onder Kuypers leiding nagejaagd was niet minder dan vrijmaking ook van het terrein van den Staat, vrijmaking van de handen van liberalisme en conservatisme. Om dit terrein in Christus Gode toe te wijden. Het was het ideaal van den Christelijken Staat. Niets minder. Al sprak Kuypers in den aanvang soms het niet zoo duidelijk, of niet zoo luide, uit — zijn Calvinisme kon met niets minder tevreden zijn. Het zou dat ideaal, zoo niet door hem, dan trots hem geëischt hebben. Het Calvinisme laat zich niet binden. Het vordert elk terrein des levens voor God in Christus op. Ook het Staats-terrein. Zóó hebben wij het als Gereformeerden in die dagen verstaan en zoo verstaan we het nog.

Ik stem het toe: het ideaal van den Christelijken Staat was eerst niet altijd even helder in Kuypers geschriften. Men wist toen in Nederland niet meer wat 't Calvinisme was, men zag er het caricatuur in dat men onder Remonstrantsch-liberalen invloed ervan gemaakt had: een Dordtsch schrikbewind, dat allen, die niet in hart en nieren de Gereformeerde belijdenis tot op de letter toestemden — te vuur en te zwaard vervolgen zou. Men zag de Servet-brandstapels op Nederlandschen bodem rooken! Dies kon Kuypers — naar zijn eigen getuigenis — in den aanvang niet alles zeggen wat hij wenschte. Dies moest hij voor dit modern heidendom als een Paulus op den Areopagus wel appelleren op de natuurlijke religie. Als „clerical” gescheiden had hij alle moeite om voor zichzelf 't vrije woord te bevechten. Vandaar dan ook zijn sindsdien vaak misbruikte leuze: „Laat groeien wat groeien kan”. Een woord waarmee hij nim-

mer de overheid wilde verbieden om de excessen van het misbruik der drukpersvrijheid of die van het misbruik van het vrije woord op publiek terrein tegen te gaan. Maar een woord dat slechts bedoelde in normale gevallen het geestelijk leven zich naar eigen initiatief te laten ontwikkelen. Om den schijn te mijden van een, als boven beschreven, onverdraagzaam politiek Christendom te preeken, schoof hij in den aanvang van zijn optreden de natuurlijke Godskennis, als leidstroom voor de Overheid, op den voorgrond, soms te veel op den voorgrond (zie mijn beide artikelen in „Anti-Rev. Staatskunde”, December 1934, en December 1935). Al toen „Ons Program van Beginselen” nog te veel Kuypers's eerste periode (zie wat ik daarover schreef in beide even genoemde artikelen) toch staan met name uit Kuypers's latere periode daartegenover zulke heldere uitspraken, dat ze ons aangaande zijn politiek bedoelen en streven niet in het onzekere laten. Hoort slechts.

Hij noemt de bewering alsof op staatkundig terrein alleen te rekenen viel met de natuurlijke Godskennis niet met de Openbaring van het Woord „een voorstelling die beslist moet worden bestreden” („Gemeene Gratie”, III, p. 133). Te zeggen, dat hij zoo iets zou leeren moest hij een „valsche gerucht”, „een onjuiste en door niets gerechtsaardigde voorstelling van zijn gevoelen” (l.a.p.). Lot op andere besliste uitspraken als dat „uit de Heilige Schrift de klaarheid en volledige kennis omtrent de ordinantiën Gods voor het staatsleven moet aanvullen wat aan het licht door natuur en historie hier gegeven ontbreekt”, „dat het staatsleven ingericht moet worden naar de ordinantiën Gods, die niet alleen in natuur en in historie, maar vooral in de Heilige Schrift geopenbaard zijn”. Zie verder tal van andere uitspraken in genoemd werk (a.w. pag. 156, 157, 160, 163, 166, 168, 172 e.a.).

Al konden wij den veldheer niet altijd in zijn krijg-tactiek volgen (kieswet-Tak), al wees hij ons soms op eigenaardige wijze terug (Ds Gispens en schrijver daar op de Deputaten-vergadering in Utrecht in 1901) zijn beginsel was ons allen helder en klaar. Ook trots de boven bedoelde, door hem zelf later aangewezen „minder gelukkige” uitdrukkingen. En dat beginsel was: Ook ons staatsleven voor Christus opgeëischt. „Daar is geen terrein des levens, waarop Christus Zijn hand niet legt en zegt: Dit is Mijn”. Dus evenals het gezin opkomt uit de schepping, maar door de Christelijke beginselen geheiligd en ge-christianiseerd wordt — zóó de Staat en het staatkundige leven. Dat is de Christelijke Staat. En dat was ook de Kuypers's streven. Ook de Staat en het staatkundige leven van 't Christendom als van een zoutend zout te doen doortrekken. Ook een Overheid luisterende voor haar terrein naar Gods Wet. Naar de beide tafels van de Wet Als Gods dienaren. Voor dat ideaal zijn we uitgetogen als Anti-Rev. partij. Voor dat ideaal heeft Kuypers ons beziel en zóó heeft het volk het verstaan. En nu vrees ik, dat we aan het afdwalen zijn.

Neen, ik spreek niet over de vorming van een „Nationaal Kabinet”. Ik kan begrijpen dat als het land in nood is zoo iets noodgedwongen moet geschieden. Althans voor eenigen tijd. Maar niet langer dan een bepaalde noodtoestand het eischt. Want het stichten van de Anti-Rev. partij is toch geen liefhebberij geweest, het voeren van een Christelijke politiek toch geen willekeur. Zóó dat het aan ons staat deze politiek al of niet te voeren. We kunnen toch niet de beginselen, ook maar voor een tijd, op nonactiviteit stellen. Het was toch noodzaak, heilige noodzaak bij ons, dat we zoo politiek moesten voeren. We hebben beleiden, dat het zóó moest en niet anders. Zóó en niet anders op staatkundig gebied was Christen-plicht. We gevoelden dat anders optreden zonde was. En nu?

Met groote dankbaarheid erken ik wat we door het schoolstrijd tot stand mochten brengen. Dat is een vrucht der Christelijke, der Calvinistische staatkunde als in geen ander land is te aanschouwen. Met de heidensche gedachte, dat de Staat het kind moest opvoeden, werd principieel gebroken en de Schriftuurlijke gedachte, dat het kind aan de ouders behoort, werd althans in deele in ons land doorgezet. Ook ben ik niet on dankbaar voor andere vruchten der Christelijke politiek. Ik denk aan de Zondagwetgeving, aan die tegen Godslastering en aan andere. Maar toch zijn er hier zaken, die met met zorg, ja met droefheid vervullen.

Ik geef toe, dat de macht der Overheid beperkt is, ook, dat we de Christianisering van een natie of het haar houden bij het Christelijk ideaal niet al te reëel van de Overheid en haar dwangmaatregelen moeten verwachten. Men lette op deze woorden wel. Ook dat wij als Anti-Rev. Partij maar een betrekkelijk klein onderdeel zijn, dies niet immer onzen wensch kunnen behalen, en dat derhalve ons oordeel over resultaten billijk moet zijn. Maar toch vraag ik (zie daar mijn zorg): Is er bij ons nog wel dat branden voor Christelijke politiek, dat er eenmaal was? Nog wel dat besef, dat Gods rechten door ons voorop gezet moeten worden in onze politiek? Dat we daarvoor uitgetogen zijn?

Zijn we niet te traag in het laten uitgieten op publiek terrein van allerlei spot en smaad, den Naam Gods, Zijn Woord en het Christelijk geloof aangedaan? Niet te lijdelijk om door socialistische en bolsjewistische „opvoeders”, die althans buiten de school als „voorbeelden” met woord en daad toonen, dat al wat met godsdienst in verband staat door hen diep veracht wordt, een groot deel der natie te laten „opvoeden”? Is onze worsteling voor het ideaal van den Christelijken Staat, een karakter, dat in de grondwet uitgedrukt behoort te worden en niet moet afhangen van een tijdelijke stemmen-meerderheid, een karakter, dat zich in publieke Christelijke geboden der Overheid, en in het vaststellen van nationale Christelijke bede- en dankdagen, en zooveel meer (zie mijn artikel in „Anti-Rev. Staatskunde”, Dec. 1935) niet moet openbaren, ik zeg, is onze worsteling voort dat ideaal niet te zwak?

Doch daar is méér en hier kom ik tot mijn droefheid. Bij de behandeling van het wetsontwerp-Donner strafbaarstelling van openbare Godslastering als de minister, dat hij wenschte zulke Godslastering als zoodanig strafbaar te kunnen stellen, maar dat hij vreesende door die gronden geen meerderheid in de Kamers te zullen verkrijgen, nu voorstelde Godslastering strafbaar te stellen op grond van de krenking, daar door onzen naaste in zijn gevoelen aangedaan. Ik kan dat begrijpen, al zou ik willen vragen: waarom niet be-

gronden gehandeld en minister geëerd van de eerste tafels, zondende, dat h. komt met gronde. krenking w. maar immer een dat het anders t. maar vanwege de anders kan, gelij. we dat getuigenis. scherp voor onze. name Christelijke. niet daarom dees. een onzer toona. dies niet noodged. tipieel ontken. zij door de Ov.

Dit is dus een. van de eerste. om Gods. welke zonde ook, is gaat, moet stra. ing altijd door o. er moet waken. En dezen plicht. maar immer kan. En hier vrees ik. We stellen als. voor bestaan wij. het en om voerde. staatkundige te. baalheid, dat de. en dienst op ha. met het, ook Cal. en baal i. alle. we tot dusver al. ik nu vrees, op g. ziele vermelde g. op van het voor. over een plaats i. waarheid. Zie ik. van den eisch den. Overheid tot een. rekenen, maar di. ang, tot den ne. der natuurlijke r. der algemeene g. zeggenschap zou. een soort d. o. n. De h. e. r. s. c. h. e. p. den ontkend wor. zomer Zijn ee. Christus.

Waar het ging. Gemilde in de. Heel ook om G. in het staatkundi. open aard.

Kuypers zettin. ke religie voor. schaduw o. m. d. a. thans gaat men. dom. En daarte. en afbrokkelen. de tweede Reveil. de Doleantie het

Waar het ging. Gemilde in de. Heel ook om G. in het staatkundi. open aard.

Kuypers zettin. ke religie voor. schaduw o. m. d. a. thans gaat men. dom. En daarte. en afbrokkelen. de tweede Reveil. de Doleantie het

Waar het ging. Gemilde in de. Heel ook om G. in het staatkundi. open aard.

Kuypers zettin. ke religie voor. schaduw o. m. d. a. thans gaat men. dom. En daarte. en afbrokkelen. de tweede Reveil. de Doleantie het

Waar het ging. Gemilde in de. Heel ook om G. in het staatkundi. open aard.

Kuypers zettin. ke religie voor. schaduw o. m. d. a. thans gaat men. dom. En daarte. en afbrokkelen. de tweede Reveil. de Doleantie het

Waar het ging. Gemilde in de. Heel ook om G. in het staatkundi. open aard.

Kuypers zettin. ke religie voor. schaduw o. m. d. a. thans gaat men. dom. En daarte. en afbrokkelen. de tweede Reveil. de Doleantie het